

Materiały

RADA NAUKOWA DLA ZAGADNIENÍ ZIEM ODZYSKANYCH

I. UWAGI WSTĘPNE

Artykuł niniejszy stanowi próbę zarysowania całokształtu problematyki prac Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, która niewątpliwie odegrała istotną rolę w procesie obejmowania i zagospodarowywania Ziem Odzyskanych. W części pierwszej szkicu przedstawiono ogólnie działalność tej instytucji w ujęciu chronologicznym, następnie szczegółowiej omówiono zagadnienia opracowywane i dyskutowane na posiedzeniach Rady Naukowej. Artykuł zamyka aneks, zawierający zestawienie referatów wygłoszonych na sesjach oraz spis członków Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych.

Powołanie tej specyficznej dla polskiego życia naukowego pierwszych lat powojennych instytucji było wynikiem szerszej inicjatywy Rajmunda Buławskiego, statystyka, ekonomisty i demografa. W czasie okupacji, pracując w Zarządzie Miejskim w Krakowie, gromadził on materiały przydatne do przygotowania planów osadnictwa ziem, które w wyniku II wojny światowej miały powrócić do Polski. Duża część tych materiałów, przekazana Delegaturze Rządu, uległa zniszczeniu w Warszawie.

Po wyzwoleniu Krakowa R. Buławski przedstawił władzom rządowym dnia 12 II 1945 r. memoriał w sprawie utworzenia biura naukowego przygotowującego materiały statystyczne oraz projekty dotyczące objęcia Ziem Odzyskanych. W wyniku tego memoriału minister administracji publicznej, mianowany uchwałą Rady Ministrów z dnia 11 IV 1945 r. Pełnomocnikiem Generalnym Ziem Odzyskanych, zarządzeniem nr 7 z dnia 19 VII 1945 r. powołał Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych w Krakowie. Do zadań tej instytucji należało: 1) zbieranie i opracowywanie materiałów statystycznych potrzebnych do przeprowadzenia akcji osadniczo-przesiedleńczej, 2) występowanie z inicjatywą i projektami w zakresie polityki osadniczej i prawodawstwa osadniczego, 3) inne prace związane z zagadnieniem osadniczo-przesiedleńczym. Dyrektorem Biura został Rajmund Buławski.

Równocześnie minister administracji utworzył przy Biurze Radę Naukową dla Zagadnień Ziem Odzyskanych (RN), złożoną z profesorów wyższych uczelni oraz innych osób zajmujących się naukowo problemami związanymi z akcją osadniczo-przesiedleńczą. Przewodniczącym Rady był minister admini-

stracji publicznej, a następnie minister Ziem Odzyskanych; w praktyce funkcje te pełnił wiceminister Władysław Wolski. Zastępcą przewodniczącego był Rajmund Buławski.

II. SESJE RADY NAUKOWEJ

Pierwsza sesja RN odbyła się w dniach 30 VII - 1 VIII 1945 r. Otwierając obrady Władysław Kiernik, minister administracji publicznej, podkreślił, iż rząd oczekuje od nauki polskiej pomocy przy rozwiązywaniu całokształtu spraw związanych z zasiedleniem Ziem Odzyskanych.

Na 61 powołanych wówczas przez ministra administracji członków Rady w sesji uczestniczyło 39. Zasadniczy referat pt. *Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziem Odzyskanych* wygłosił R. Buławski. Inne wypowiedzi w istocie rozwijały zagadnienia poruszone w tej pracy. Wszystkie referaty wygłoszono na zebraniach plenarnych, zaś przygotowanie wniosków powierzono powołanym komisjom.

W związku z licznymi pytaniami uczestników obrad, wiceminister W. Wolski szczegółowo przedstawił aktualną sytuację na Ziemiach Odzyskanych, podkreślając, że w ich zagospodarowaniu osiągnięto dotychczas wręcz zdumiewające rezultaty przy uwzględnieniu warunków, w jakich pracowano. Od Rady Naukowej oczekuje się pomocy w zakresie planowania akcji osiedleńczej, uporządkowania stanu prawnego, rozbudzenia zainteresowania całego społeczeństwa problemami Ziem Odzyskanych, przygotowania młodzieży do pracy na terenach zachodnich.

Na II sesji (16 - 18 XII 1945 r.) nadal rozpatrywano ogólne sprawy osadniczo-przesiedleńcze oraz problemy osadnictwa rolniczego i nierolniczego. W sesji tej wzięli udział zaproszeni przedstawiciele resortów i instytucji centralnych. Referaty wygłaszano zarówno na zebraniach plenarnych, jak też wyłonionych komisji osadnictwa rolniczego i komisji osadnictwa nierolniczego, które analizowały specjalne zagadnienia, zajmując wobec nich konkretne stanowisko w memoriałach, rezolucjach czy wnioskach. Problemy przedyskutowane na posiedzeniach plenarnych z reguły przekazywano komisjom w celu opracowania wniosków, które — po ich uchwaleniu — przesyłano bezzwłocznie Ministerstwu Ziem Odzyskanych lub innym kompetentnym władzom centralnym.

W dniu 5 III 1946 r. odbyło się zebranie komisji osadnictwa nierolniczego, a 6 III 1946 r. — połączonych komisji osadnictwa rolniczego i nierolniczego. Już w czasie trwania III sesji obradowała (15 i 17 VI 1946 r.) komisja reemigracyjna.

W III sesji (16 - 19 VI 1946 r.) — na wniosek ministra Ziem Odzyskanych — uczestniczyli przedstawiciele resortów i najbardziej zainteresowanych urzędów centralnych. W obradach brało udział: 57 członków RN, 30 referentów i rzeczoznawców, 37 delegatów ministerstw i centralnych urzędów oraz 20 przedstawicieli Ministerstwa Ziem Odzyskanych.

Głównym tematem obrad III sesji były zagadnienia planowania przestrzennego i gospodarczego oraz problemy socjologiczne i kulturalne. Z zakresu osadnictwa rolniczego omawiano kwestię dziedziczenia gospodarstw rolnych, dokonano porównania stanu osadnictwa z planem regionalnym, natomiast w odniesieniu do osadnictwa nierolniczego — przedyskutowano sprawę sił roboczych w przemyśle.

W dniach 7 i 8 VII 1946 r. komisja osadnictwa nierolniczego i komisja finansowa przedyskutowały projekt dekretu o rozdysonowaniu mienia nierolniczego. Z kolei w dniach 27 - 28 X 1946 r. na wspólnym posiedzeniu komisji osadnictwa rolniczego, nierolniczego i finansowej wygłoszono referaty dotyczące zamierzeń inwestycyjnych na Ziemiach Odzyskanych w ramach Trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej. Natomiast komisja osadnictwa rolniczego w dniach 26 - 27 X 1946 r. przedyskutowała zagadnienia ogrodnictwa i sadownictwa.

Program IV sesji (18 - 21 XII 1946 r.) wypełniły głównie referaty o problemach morza i Odry. Stosunkowo szeroko uwzględniono też zagadnienia demograficzno-socjologiczne i kulturalne. Ponadto przedstawiono materiały dotyczące produkcji rolniczej, odbudowy i rozwoju przemysłu, szkolenia zawodowego oraz komunikacji. Z inicjatywy członków RN, reprezentujących Śląsk Opolski, powołano komisję socjologiczną.

Komisja osadnictwa rolniczego rozpatrywała w dniu 21 IV 1947 r. sprawy ochrony przyrody, a następnie — potrzeby Ziemi Odzyskanych w zakresie rolniczego szkolenia zawodowego. Komisja osadnictwa nierolniczego w dniu 23 IV 1947 r. omawiała problemy uwłaszczenia, a w dniu 24 IV 1947 r. — potrzeby osadnictwa w zakresie komunikacji. Obrady komisji socjologicznej (25 IV 1947 r.) skupiały się wokół zagadnień związanych z integracją ludności Ziemi Odzyskanych oraz z organizacją badań historycznych.

Piąta sesja (24 - 28 VI 1947 r.) zgromadziła największą liczbę uczestników: 68 członków Rady, 47 referentów i rzeczoznawców, 30 delegatów ministerstw i urzędów centralnych, 25 przedstawicieli placówek naukowych i innych instytucji, 31 przedstawicieli władz Krakowa, Polskiej Akademii Umiejętności i szkół wyższych. Głównym tematem obrad były zniszczenia wojenne budynków i odbudowa miast. Znacznie więcej czasu — niż poprzednio — poświęcono też problemom demograficznym, społecznym i kulturalnym. Z zakresu osadnictwa rolniczego omawiano głównie zagadnienia związane z produkcją rolniczą i leśną, natomiast komisja osadnictwa nierolniczego skupiła swoją uwagę wokół spraw przemysłu i rzemiosła. W sesji uczestniczył prezes Urzędu Przesiedleńczego w Pradze Mirosław Kreysa, który przedstawił metody i wyniki akcji osadniczo-przesiedleńczej w Czechosłowacji.

Wiceminister W. Wolski w końcowym przemówieniu określił V sesję jako najbardziej pracowitą ze wszystkich dotychczasowych i postulował ograniczenie tematyki posiedzeń, które raczej winny skoncentrować się na jednym zagadnieniu.

Na zebraniu komisji osadnictwa rolniczego w dniu 9 XII 1947 r. wygłoszono siedem referatów dotyczących usprawnienia działalności spółdzielni parcelacyjno-osadniczych, a w dniu 10 XII 1947 r. omawiano problemy oświaty i szkolenia rolniczego. Komisja osadnictwa nierolniczego w dniu 12 XII 1947 r. przedyskutowała niektóre zagadnienia rzemiosła i przemysłu średniego oraz nauczania zawodów. W czasie obrad komisji socjologicznej w dniach 12-13 XII 1947 r. wygłoszono siedem referatów dotyczących procesów zespalania się ludności Ziemi Odzyskanych, zadań repolonizacyjnych szkolnictwa oraz etnografii i geografii.

Tematyka ostatniej, VI sesji (12-15 IV 1948 r.), obejmowała przede wszystkim problemy produkcyjne rolnictwa i przemysłu, a także portów morskich i małych miast.

Wszystkie sprawy organizacyjne i obsługa Rady Naukowej należała do Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, które też m. in. zorganizowało sieć korespondentów terenowych (ok. 350), zbierających i opracowujących informacje dotyczące stosunków gospodarczych i społecznych na Ziemiach Odzyskanych.

III. PROBLEMATYKA PRZESIEDLEŃCZO-OSADNICZA W PRACACH RADY NAUKOWEJ

Referat R. Buławskiego pt. *Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziemi Odzyskanych*, przesłany członkom Rady przed I sesją, objął w zasadzie całość tematyki akcji przesiedleńczo-osiedleńczej, wskazując zarazem tematy z zakresu statystycznego i normatywnego, które należało jak najszybciej opracować. Trzeba od razu zaznaczyć, że szereg referatów, wygłoszonych na posiedzeniach Rady, było szczegółowym rozwinięciem pracy Buławskiego.

K. Dobrowolski nakreślił niezbędny aparat wykonawczy osadnictwa, jego organizację oraz scharakteryzował sprawę polskiej ludności rodzimej. Rada Naukowa uważała, że do jej zadań należy nie tylko opracowywanie planów osadniczych i przesiedleńczych, ale też badanie ich realizacji. Dlatego też na posiedzeniu komisji osadnictwa rolniczego i nierolniczego w dniu 16 X 1945 r., wobec stwierdzenia pewnych niedomagań akcji osadniczej, przedstawiono specjalne wnioski w sprawie podjęcia skutecznych kroków w celu usunięcia istniejących braków. Chodziło głównie o dokonywanie ściślejszej selekcji personelu administracyjnego i kontrolę fachowości osiedlonych na gospodarstwach. Problematykę demograficzną wyłaniającą się w związku z objęciem Ziemi Odzyskanych, przedstawił na II sesji H. Kopec, który podał też przybliżoną liczbę ludności objętej umowami ZSRR o repatriacji, liczbę polskiej ludności rodzimej na Ziemiach Odzyskanych, w głębi Niemiec, bilans strat terytorialnych i ludnościowych Polski oraz próbował określić czas niezbędny do nasycenia Ziemi Zachodnich ludnością polską. W ramach tej tematyki znalazł się też referat J. Szaflarskiego o odplywie ludności w ciągu minionego stulecia z obszarów odzyskanych na zachodnie tereny Rzeszy Niemieckiej.

Kapitałne zagadnienie rozmieszczenia ludności niemieckiej repatriowanej z Polski omawiał R. Buławski. Autor uważał, iż w razie parcelacji większych majątków i lepszego wykorzystania gruntów w Niemczech, można by umieścić i zatrudnić w rolnictwie całą ludność repatriowaną z Polski. Pracę tę wydano również w języku angielskim.

Wyniki pierwszych dwóch lat osadnictwa scharakteryzował M. Olechnowicz na III i V sesji, zaś A. Gozdawa-Reutt omówił chłonność osadniczą w świetle danych Ministerstwa Ziem Odzyskanych.

Problematyki osiedleńczej dotyczył także pośrednio referat J. Czekanowskiego, który podkreślił, że zasiedlenie Ziem Odzyskanych spowoduje istotne przeobrażenia składu antropologicznego ich ludności. Autor przewidywał, że odtąd propaganda niemiecka będzie przede wszystkim dążyła do wykazywania nieudolności gospodarczej osadników polskich i zaniedbań w dziedzinie kultury materialnej.

Rada Naukowa żywo interesowała się też doświadczeniami w zakresie przesiedleń dokonanych w przeszłości. Wyrazem tego był referat H. Barańskiego, który scharakteryzował przesiedlenia 570 tys. Greków z azjatyckiej części Turcji po I wojnie światowej oraz podobną akcją przeprowadzoną przez hitlerowców wobec Niemców rozrzuconych w krajach wschodniej i południowo-wschodniej Europy. Wyniki osadnictwa czeskiego w Sudetach omawiał M. Kreysa, dyrektor Urzędu Przesiedleńczego w Pradze.

IV. PROBLEMY OSADNICTWA ROLNICZEGO

W czasie obrad I sesji Rady Naukowej akcja repatriacyjna była w pełnym toku, trwał żywiołowy ruch przesiedleńczy. Fakt ten wywarł wpływ na organizację osadnictwa rolniczego, gdyż przede wszystkim obejmowano gospodarstwa rolne, które w jakimś stopniu stanowiły przecież „gotowe warsztaty pracy”. Stąd też ustalenia Rady Naukowej, dotyczące osadnictwa rolnego, tylko w niewielkim stopniu mogły być wykorzystane. Wnioski te natomiast odegrały pewną rolę przy opracowywaniu zasad uwłaszczenia rolnego.

1. Ustrój rolny i osadnictwo

Na I sesji RN szczegółowo omawiano wytyczne ustawy, normującej formy i warunki obejmowania gospodarstw rolnych z dnia 6 V 1945 r. Rozważano zwłaszcza kwestię rozdysponowania wolnych gospodarstw, wychodząc z zasadniczego założenia, że osadnik powinien mieć pewność otrzymania objętego gruntu na własność. Dlatego też wysunięto postulat najszybszego opracowania sprawy uregulowania tytułu własności gospodarstw rolnych i działek rzemieślniczych, albowiem nie rozstrzygała tego zagadnienia ustawa wymieniona wyżej.

Do tego tematu powrócił E. Ciborowski w referacie wygłoszonym na III sesji. Referat ten i dyskusję można uważać w pewnym stopniu za wyraz sta-

nowiska Rady Naukowej wobec projektu dekretu o osadnictwie rolnym. Zabierający głos w dyskusji wiceminister Wolski wyjaśnił, że niektóre ustalenia projektu wynikają nie tylko z chęci uatrakcyjnienia samego osadnictwa, ale też z poczucia sprawiedliwości społecznej. Na posiedzeniach Rady Naukowej nie wysunięto wniosków zmierzających do zmiany poszczególnych przepisów projektu, można więc przyjąć, że został on w pełni zaakceptowany.

Szczegółowo zasady dekretu o osadnictwie rolnym zreferował W. Lechowicz na IV sesji uzasadniając, iż w sposób dostateczny zabezpiecza on interesy ludności rodzimej, jak również repatriantów.

2. Plan regionalny przesiedlenia osadników rolnych na Ziemię Odzyskane

Regionalny plan przesiedleńczo-osadniczy opracowała specjalna komisja geograficzna, powołana na I sesji Rady Naukowej. Wraz z tablicami statystycznymi i mapą 15 regionów osadniczych i przesiedleńczych ukazał się on w październiku 1945 r. Należy zauważyć, że plan ten w zakresie powiązań regionalnych nie odegrał takiej roli, jaką mu zakreślała Rada Naukowa. Ukażał się bowiem w czasie stosunkowo zaawansowanej akcji osadnictwa rolnego, nie został też oficjalnie wprowadzony w życie przez Urząd Pełnomocnika Generalnego dla Ziemi Odzyskanych. Plan ten uwzględniono natomiast przy prowadzeniu osadnictwa na majątkach (od marca 1946 r.).

Plan Rady Naukowej okazał się przy tym nierealny. Przewidywał on bowiem utrzymanie wszystkich gospodarstw od 5 do 100 ha, podczas gdy od początku osiedlano na większych gospodarstwach po dwie lub więcej rodzin w zależności od możliwości mieszkaniowych. Plan ponadto mechanicznie łączył po trzy mniejsze gospodarstwa poniżej 5 ha w jedno, tymczasem mniejsze gospodarstwa obejmowały poszczególne rodziny, gdyż chłonność zależała przede wszystkim od zabudowań, grunty bowiem można było przydzielać z większych gospodarstw. Wreszcie plan uwzględniał objęcie wszystkich majątków, podczas gdy od początku 1 mln ha tych gruntów pozostawał w administracji państwa. W planie zbyt nisko oceniono też liczbę gospodarstw polskiej ludności rodzimej.

Szerokiego porównania stanu osadnictwa rolniczego z planem regionalnym dokonano na III sesji (aż pięć referatów na ten temat). Stwierdzono, że kierunki ruchu osiedleńczego były w zasadzie zgodne z planem, co wynikało z położenia geograficznego i powiązań komunikacyjnych (zresztą podobne przewidywał PUR pociągami wahadłowymi na początku akcji osadnictwa).

3. Osadnictwo spółdzielczo-parcelacyjne (grupowe)

R. Buławski w swej pracy przewidywał objęcie majątków poprzez tworzenie spółdzielni osadniczych, parcelacyjnych. W idealnym przypadku łączyłyby one wszystkie formy spółdzielczości. Rozwinięciem tych zasad były referaty E. Garbacika na I i II sesji. W rezultacie opracowano statut spół-

dzielni jako modelu ustroju rolnego. Celem spółdzielni miała być parcelacja majątków i budowa zagród. Po parcelacji spółdzielnia mogła gospodarować na tzw. resztówce i wykonywać wszystkie czynności związane z potrzebami członków. Rada Naukowa, doceniając znaczenie pracy zespołowej w zagospodarowaniu majątków folwarcznych przeznaczonych pod osadnictwo, uchwaliła wnioski, że całokształt spraw związanych z proponowaną formą spółdzielni osadniczych winno się jak najszybciej opracować. Statut przygotowała ostatecznie komisja osadnictwa rolniczego w dniu 7 III 1946 r.

W celu realizacji tego osadnictwa powstała w marcu 1946 r. przy Ministerstwie Ziemi Odzyskanych Rada Społeczna Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego (RS OSP), która wprowadziła istotną zmianę do statutu. Stwierdziła ona mianowicie, że spółdzielnie zawiązuje się na okres nie dłuższy niż 5 lat.

Przebieg realizacji tego osadnictwa przedstawił S. Sienkiewicz, dyrektor RS OSP, na III i IV sesji. Również na IV sesji referat na temat doświadczeń spółdzielni dolnośląskich wygłosił W. Styś. Po przedyskutowaniu tej sprawy Rada Naukowa uchwaliła wniosek, by istniejącym spółdzielniom parcelacyjno-osadniczym, a zwłaszcza tym, które objęły majątki zdewastowane, tudzież spółdzielniom repatriowanych robotników rolnych z Niemiec i Francji, dostarczyć do wiosny 1947 r. w dostatecznej ilości koni roboczych. Na V sesji referat o osadnictwie na majątkach Pomorza Zachodniego wygłosił W. Węgliński.

Na wniosek Biura RS OSP zespół Rady Naukowej dokonał lustracji spółdzielni w woj. wrocławskim. Jej wynikiem było opracowanie siedmiu referatów, dotyczących zagadnień administracyjno-prawnych, zakresu ich działalności, rachunkowości i organizacji pomocy kredytowej oraz fachowej.

Komisja rolnicza na posiedzeniu w dniu 9 XII 1947 r. pozytywnie oceniła wyniki osadnictwa spółdzielczego i postulowała jego intensyfikację, zwłaszcza w woj. olsztyńskim i szczecińskim. Ponadto uchwalono szereg innych wniosków, które jednak — wobec zmiany polityki rolnej i przystąpienia w lipcu 1948 r. do tworzenia spółdzielni produkcyjnych — nie zostały zrealizowane.

4. Kwestia norm obszarowych gospodarstw rolnych na Ziemiach Odzyskanych

Wiele uwagi poświęciła Rada Naukowa sprawie wielkości gospodarstw rolnych na Ziemiach Odzyskanych i ustalenia pewnych norm w tej dziedzinie. Dwa zasadnicze referaty na ten temat wygłosili (na II sesji) W. Styś i S. Schmidt. Pierwszy autor proponował utrzymanie wszystkich gospodarstw od 5 do 20 ha oraz pozostawienie $\frac{1}{3}$ gospodarstw z grupy 20 - 50 ha w granicach do 30 ha na bardzo lichych gruntach. Ponadto przewidywał konieczność utrzymania pewnej liczby gospodarstw 50 - 100-hektarowych, a mianowicie: wysokogórskich o typie wybitnie pastwiskowym, nizinnych gospodarstw łąkowych, chmielarni, doskonale zorganizowanych gospodarstw ogrodniczych

lub ściśle związanych z przedsiębiorstwami przemysłowymi. S. Schmidt natomiast postulował utrzymanie wszystkich gospodarstw do 100 ha.

Pośrednie stanowisko na III sesji zajął W. Schramm uważając, że typowe gospodarstwo 1-rodzinne na Ziemiach Odzyskanych powinno obejmować od 20 do 25 ha.

Rada Naukowa w zasadzie zgadzała się w tej dziedzinie z uchwalonym dekretem ustalającym wielkość gospodarstw na 7-15 ha, hodowlanych — do 20 ha, z możliwością podwyższenia o 1/3, a więc do 26,6 ha.

5. Zagadnienie niepodzielności gospodarstw

Problem niepodzielności gospodarstw analizowały na III sesji dwa referaty. Autor pierwszego, W. Staniewicz, najpierw przedstawił projekty wysuwane w tej dziedzinie w okresie międzywojennym, postulując w konkluzji wprowadzenie zakazu podziału istniejących gospodarstw, jeśli w wyniku takiej operacji powstałoby gospodarstwo nieżywotne. Drugi referent, W. Styś, opowiedział się przeciw zasadzie niepodzielności gospodarstw, wysuwając argument, że swoboda dysponowania gospodarstwem pobudza przyrost naturalny, co przy ogromnych stratach biologicznych Polski jest kwestią o zasadniczym znaczeniu. Rada Naukowa, wobec istotnej różnicy poglądów, nie zajęła w tej sprawie określonego stanowiska.

6. Pomoc dla osadników rolnych

W czasie obrad I sesji Rady Naukowej ogłoszono cztery referaty (W. Borowskiego, B. Kłapkowskiego, J. Zajdy i J. Kubicy), dotyczące udzielenia osadnikom odpowiedniej pomocy rzeczowej, kredytowej i stworzenia poradnictwa zawodowego. We wnioskach, uchwalonych na posiedzeniach komisji osadnictwa rolniczego w dniach 15-16 X 1945 r., za najważniejsze uznano dostarczenie osadnikom bydła rogatego i drobnego inwentarza, jak też zapewnienie odpowiednich kredytów. Uznano za konieczne zorganizowanie poradnictwa fachowego (instruktorzy, broszurki i czasopisma, szkoły rolnicze, gospodarstwa wzorowe).

Zagadnienie szkół rolniczych stało się kilkakrotnie tematem referatów i dyskusji Rady Naukowej, na podstawie których powzięto dnia 10 X 1947 r. uchwałę w tej mierze. Za najpilniejszą potrzebę uznano przeszkolenie samodzielnych gospodarzy poprzez zorganizowanie w każdej gromadzie (wsi) kół i związków gospodarzy oraz gospodyń. W zakresie kształcenia młodzieży zaakcentowano znaczenie przysposobienia rolniczego oraz wysunięto postulaty wyszkolenia kadry instruktorów rolniczych i wydawania popularnych publikacji zawierających praktyczne wskazówki co do sposobów gospodarowania.

7. Sprawy ogrodnictwa Ziemi Odzyskanych

Na II sesji J. Ślaski wysunął projekt utworzenia Rady Pomologicznej w celu opracowania ogólnego planu organizacji produkcji ogrodniczej w przy-

stosowaniu do polskich potrzeb i wymagań powstającej struktury. Jego realizacja należałaby do zadań samorządu gospodarczego.

Komisja osadnictwa rolniczego, po wysłuchaniu dwóch referatów, wygłoszonych w dniach 26-27 X 1946 r., powzięła specjalną uchwałę dotyczącą ogrodnictwa na Ziemiach Odzyskanych. Rada Naukowa uważała, że powodzenie akcji ogrodniczej zależy od zapewnienia zbytu produktów, postulowała oparcie organizacji produkcji i zbytu na dwustronnych kontraktach plantatorskich, wysuwała wnioski co do zabezpieczenia urządzeń ogrodniczych, roślinnego materiału matecznego, przeprowadzenia inwentaryzacji sadów, szkółek itp., wprowadzenie obowiązku pielęgnacji i ochrony sadów, zorganizowania kursów i szkół ogrodniczych, powołania fachowej Rady Ogrodniczej. Referat K. Gerlicza, przedstawiony na V sesji, określał zniszczenia przemysłu owocowo-warzywnego na Ziemiach Odzyskanych (60%), dokonał podsumowania pracy w tej dziedzinie w okresie dwóch pierwszych lat powojennych oraz precyzował szereg postulatów.

W wyniku referatu i dyskusji uchwalono dnia 28 VI 1947 r. wniosek w sprawie podniesienia produkcji owoców i warzyw na Ziemiach Odzyskanych przez opracowanie planu zagospodarowania ogrodniczego, zorganizowanie odpowiedniego nauczania, stworzenia sieci spółdzielni zbytu owoców i warzyw, podniesienie poziomu przetwórstwa owocowo-warzywniczego.

8. Osadnictwo rybaków oraz rzemieślników

W wyniku odzyskania przez Polskę długiego wybrzeża morskiego, przed gospodarką narodową stanął cały kompleks różnorodnych zagadnień, wśród których na czoło wysuwała się sprawa osadników-rybaków. Rada Naukowa kilkakrotnie podejmowała tę problematykę, zapoznając się z aktualnym stanem rybackiego osadnictwa morskiego i perspektywami jego rozwoju, uzależnionego m. in. — jak uważano — od szybkiego przesiedlenia Niemców, zapewnienia odpowiednich subwencji i kredytów bankowych na zakup łodzi oraz sprzętu.

Rada Naukowa powzięła też osobną rezolucję postulującą roztoczenie szczególnej opieki nad rybołówstwem morskim, przyznawanie działek rybackich na warunkach ulgowych itp.

W czasie obrad III sesji wygłoszono dwa referaty na temat rybactwa słodkowodnego. Postulowały one m. in. zabezpieczenie domów i małych gospodarstw rolnych dla rybaków, uruchomienie kredytów, zorganizowanie poradnictwa fachowego i zapewnienie zbytu.

Już na I sesji Rady Naukowej podjęto próbę określenia potrzeb Ziemi Odzyskanych w zakresie rzemiosła. Stwierdzano wówczas, że ok. 2,5-milionową rzeszę tamtejszej ludności rolniczej winno obsługiwać ok. 64 000 rzemieślników różnych zawodów. Dlatego postulowano uwzględnienie tego czynnika w trakcie organizacji grup osadniczych, zapewnienie rzemieślnikom małych gospodarstw rolnych na wsi i działek podmiejskich — w mieście, zorganizowanie przysposobienia zawodowego i sieci szkół zawodowych.

Tymczasem dwóch referentów na V sesji stwierdzało wręcz katastrofalną sytuację Ziem Odzyskanych w dziedzinie rzemiosła. Niemal we wszystkich powiatach odczuwano dotkliwy brak kowali, krawców, szewców, kołodziejów, murarzy i stolarzy.

Na posiedzeniu komisji osadnictwa nierolniczego w dniu 12 XII 1947 r., po przedyskutowaniu trzech kolejnych referatów, podjęto szereg wniosków dotyczących rzemiosła. Sprowadzały się one głównie do postulatu precyzyjnego, okresowego określenia potrzeb w zakresie rzemiosła, nawiązania współpracy Ziem Odzyskanych z innymi obszarami Polski, głównie z woj. poznańskim, które posiadało odpowiednią obsadę rzemieślników, szkolenia młodzieży itp. Uważano, iż w uzasadnionych przypadkach należałoby popierać rozwój rzemiosła również środkami polityki skarbowej.

9. Państwowe Nieruchomości Ziemskie

Szczególnie ożywione dyskusje na sesjach Rady Naukowej wywoływały sprawy związane z tworzeniem Państwowych Nieruchomości Ziemskich (PNZ), ich obszarem oraz zasadniczą rolą i funkcjami. Kierując się przesłankami demograficznymi, Rada Naukowa preferowała osadnictwo indywidualne, uważając iż poprzez nie można umieścić na Ziemiach Odzyskanych trzy razy więcej ludności niż w PNZ. Ponadto stwierdzono, iż szeroka parcelacja majątków na Ziemiach Odzyskanych jest środkiem zaspokojenia „głodu ziemi” na innych terenach Polski. Dlatego w planie regionalnym RN przewidziano osiedlenie prawie wszystkich majątków.

Zadania PNZ na Ziemiach Odzyskanych omówił na V sesji W. Maringe stwierdzając, iż powinny one odegrać poważną rolę w zakresie zaopatrzenia kraju w produkty rolne, w dziedzinie hodowli zwierząt domowych, reprodukcji nasion oraz jako ośrodki kultury rolnej będące wzorem dla gospodarstw indywidualnych. Aby te cele zrealizować, należało — zdaniem referenta — przeznaczyć ok. 1 mln ha użytków rolnych na obszarach odzyskanych.

W wyniku dyskusji uchwalono w dniu 28 VI 1947 r. wniosek, że PNZ powinny przede wszystkim spełniać funkcje ośrodków kultury rolnej. Do drugorzędnych ich zadań zaliczono produkcję zboża na cele wyżywienia. Stąd też Rada Naukowa postulowała dalszą parcelację majątków.

10. Problemy ochrony przyrody

W październiku 1946 r. odbył się Zjazd Państwowej Rady Ochrony Przyrody stwierdzający pilną potrzebę stworzenia odpowiedniego systemu ochrony zabytków przyrodniczych i zwracając się pismem z dnia 10 II 1947 r. do Ministerstwa Ziem Odzyskanych o przepracowanie tego zagadnienia. W związku z tym na posiedzeniu komisji osadnictwa rolniczego w dniu 21 IV 1947 r. przedstawiono i przedyskutowano cztery referaty o tej tematyce. W ten sposób Rada Naukowa zyskała stosunkowo szeroki materiał, na podstawie którego przekazała kompetentnym resortom odpowiednie wnioski, dotyczące m. in.: powołania wojewódzkich konserwatorów przyrody oraz opracowania

rozporządzenia o utworzeniu rejestrów obiektów przyrody zasługujących na ochronę. Postulowano, aby organa przeprowadzające regulację uwzględniały zalecenia regionalnej dyrekcji planowania przestrzennego, mające na celu ochronę zabytków przyrody, zwłaszcza zadrzewień i zieleni publicznej. Rada Ochrony Przyrody z kolei powinna jak najrychlej przedłożyć wspomnianym dyrekcjom postulaty odnoszące się do ochrony specjalnie cennych rezerwatów i zabytków przyrody oraz władzom osadniczym spisy obiektów zasługujących na ochronę. Zarazem Rada Naukowa poparła program Państwowej Rady Ochrony Przyrody, zmierzającej do tworzenia na Ziemiach Odzyskanych rezerwatów.

11. Zagadnienia produkcyjne rolnictwa

Na posiedzeniach Rady Naukowej i jej komisji ogłoszono szereg referatów i komunikatów, dotyczących poszczególnych gałęzi produkcji rolniczej. I tak: omówiono plan produkcji na najbliższą przyszłość, problemy rynku rolniczego i aprowizacji, badań fizjografii rolniczej, zagadnienie wpływu przebudowy ustroju rolnego na produkcję roślinną, zwierzęcą i na kierunki produkcji rolniczej, wpływ zmiany granic polskich na produkcję. Szczegółowo rozważano także takie tematy jak: hodowla trzody chlewnej, koni, owiec, bydła rogatego.

V. PROBLEMATYKA OSADNICTWA NIEROLNICZEGO W PRACACH RADY NAUKOWEJ

1. Osadnictwo nierolnicze

W czasie obrad I sesji Rady Naukowej wiceminister W. Wolski zaznaczył, że zaludnienie miast przedstawia się jako problem o wiele bardziej skomplikowany niż zasiedlenie wsi. Jego rozwiązanie należy w zasadzie do wszystkich resortów administracyjnych, obejmuje on też wszelkie dziedziny życia gospodarczego i kulturalnego kraju.

Pierwszy referat z zakresu osadnictwa nierolniczego wygłosił P. Rybicki, rozważając w nim możliwości zaludnienia miast osadnikami polskimi. Referent postulował, aby na Ziemi Odzyskane wysyłać osoby odpowiednio wykwalifikowane, przy czym kierować ich w zależności od potrzeb danego regionu. Rezerwuar osadników miejskich widziano w repatriacji z ZSRR, w zniszczonych miastach Polski centralnej, w przeludnionych wsiach oraz w reemigracji. Swoje rozważania autor ten rozwinął na II sesji stwierdzając, że zapotrzebowanie na siły nierolnicze w poszczególnych zawodach powinny ustalać ośrodki lokalne, natomiast izby samorządu gospodarczego i zawodowego w trakcie organizacji przesiedlenia powinny określać kwalifikacje zawodowe wyjeżdżających. Uzupełnieniem tego referatu były wywody H. Sukiennickiej na temat organizacji osadnictwa nierolniczego oraz W. Skrzywana o potrzebie utworzenia na Ziemiach Odzyskanych samorządu gospodarczego i zawodowego.

Odrębnym zakresem zainteresowań Rady była sprawa miejskich osiedli robotniczych, złożonych z domków i małych działek gruntowych. Odpowiednie wnioski w tym względzie powzięła komisja osadnictwa nierolniczego, uznając konieczność przeprowadzenia spisu osiedli robotniczych (tzw. ogrodniczo-mieszkaniowych), przydzielanie ich przede wszystkim robotnikom pobliskich zakładów przemysłowych, pracownikom miejscowych zakładów użyteczności publicznej i in. Postulowano dalej wstrzymanie przydziału osobom posiadającym zawód rolniczy, zorganizowanie przeszkolenia osadników w zakresie uprawy warzyw i drobnego inwentarza żywego, zarezerwowanie terenów na rozszerzenie i budowanie nowych kolonii ogrodniczo-mieszkaniowych.

Na tymże posiedzeniu A. Gozdawa-Reutt, naczelnik wydziału osadnictwa miejskiego Departamentu Osiedleńczego Ministerstwa Ziem Odzyskanych, przedstawił aktualne problemy organizacyjne osadnictwa nierolniczego.

Szeroko omówiono problem sił roboczych w przemyśle i górnictwie Ziem Odzyskanych, obliczając potrzeby w tej dziedzinie na 300 - 330 tys. osób, zwłaszcza fachowców. Uważano, że jednym ze źródeł wyrównania tego niedoboru powinna być reemigracja górników z Francji i Belgii. W związku z tym przedyskutowano też problemy intensyfikacji szkolenia zawodowego poprzez wprowadzenie kursów korespondencyjnych.

Jeden z referentów Rady Naukowej, jako naczelne zagadnienie osadnictwa miejskiego, wysunął konieczność rozwiązania trudności mieszkaniowych uznając, iż w tej dziedzinie istnieją jeszcze duże rezerwy. Trzeba wobec tego realizować konsekwentnie przemyślaną politykę kwaterunkową i czynszową, prowadzoną centralnie.

Rada Naukowa uchwaliła dwa wnioski dotyczące: 1) inwestycji budownictwa mieszkaniowego w ośrodkach przemysłowych, 2) przeprowadzenia specjalnej, szerokiej akcji przygotowania zawodowo-gospodarczego w celu wyrównania niedoborów wykwalifikowanych sił roboczych.

2. Sprawy uwłaszczenia nierolniczego

Projekt dekretu o rozdysponowaniu mienia nierolniczego był przedmiotem obrad komisji osadnictwa nierolniczego i komisji finansowej w dniach 7-8 VII 1946 r. Przyjęto wówczas tezę ogólną, że rozdysponowanie mienia rolniczego powinno w całości służyć celom i stanowić narzędzie akcji osiedleńczej. W sposób bardzo szczegółowy postanowienia dekretu z dnia 6 XII 1946 r. omówił na IV sesji L. Gluck. Trzeba podkreślić, że uwagi i wnioski Rady Naukowej w wielu zasadniczych punktach stanowiły przełom w kształtowaniu się tendencji dekretu. Zmieniono jego tytuł, uzgodniono z dekretem o osadnictwie rolnym, uznano prymat celów osadniczych, skreślono przepis dotyczący komunalizacji gruntów, utrzymano tylko sprzedaż i dzierżawę, przereagowano prawo pierwszeństwa itp.

Do kwestii rozdysponowania mienia nierolniczego Rada Naukowa powróciła w dniu 23 IV 1947 r., uchwalając szereg wytycznych do rozporządzeń wykonawczych i podkreślając raz jeszcze, że interes zagospodarowania powi-

nien mieć bezwzględnie pierwszeństwo przed celami fiskalnymi. Na kolejnym swoim posiedzeniu w dniu 12 XII 1947 r. komisja ta postulowała, aby w czasie sprzedaży nieruchomości nierolniczych wyłączyć rynek pieniężny od drewna z innych tytułów, przyznać ulgi inwestycyjne i podatkowe dla osadnictwa nierolniczego, szczególnie przy odbudowie i remontach zniszczonych obiektów oraz kredyty na odbudowę obiektów przemysłowych. Podkreślano, że warunkiem powodzenia akcji uwłaszczenia jest stworzenie właściwej atmosfery zaufania w całym społeczeństwie.

3. Planowanie gospodarcze (inwestycyjne) i przestrzenne

Problemy inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych dominowały zwłaszcza na III sesji Rady Naukowej. Omawiano wówczas założenia planu przestrzennego, którego głównym zadaniem winno być organiczne powiązanie Ziemi Odzyskanych z innymi terenami Polski, zmiana układu kierunkowego komunikacji oraz dokonanie regionalizacji. Przewidywano intensywny rozwój usług oraz trzykrotny wzrost ludności miejskiej w ciągu 30 lat.

W dniach 27 - 28 X 1946 r. odbyły się posiedzenia komisji osadnictwa rolniczego, nierolniczego i finansowej, na których wszechstronnie omówiono zamierzenia inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych w 3-letnim planie odbudowy gospodarczej. Przedstawiono sześć referatów o następującej tematyce: ogólne zamierzenia inwestycyjne (K. Secomski), inwestycje w rolnictwie (J. Stefański), inwestycje komunikacyjne (M. Łopuszyński), Odra w ramach planu 3-letniego (E. Dunin-Marcinkiewicz), inwestycje przemysłowe Ministerstwa Przemysłu, inwestycje budowlane Ministerstwa Odbudowy (J. Gołyński).

Powzięte na tej podstawie uchwały postulowały, aby nakłady inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych były wyższe, niż wynikałoby to ze stosunku przestrzennego (33%) tych terenów do obszaru całej Polski. Tezę tę uzasadniono względami politycznymi, osadniczymi oraz faktem ogromnych zniszczeń.

Referaty i dyskusje dały wiele materiałów Departamentowi Planowania Ministerstwa Ziemi Odzyskanych, koordynującemu zamierzenia inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych.

4. Sprawy komunikacji

Rada Naukowa podejmowała też tematykę komunikacji na Ziemiach Odzyskanych. Rozpatrując na III sesji zagadnienia inwestycji kolejowych, podkreśliła wielkie znaczenie, jaką ma sprawnie działająca komunikacja w dziedzinie organicznego związania odzyskanych terenów z resztą kraju i wypowiedziała się za uwzględnieniem w pierwszym rzędzie potrzeb z tego faktu wynikających. Na IV sesji z kolei przedstawiono w dwóch referatach całości kształt zagadnień związanych z układem komunikacyjnym Ziemi Odzyskanych.

Następnie Biuro Studiów rozesłało do wszystkich powiatów ankietę, którą wypełniały oddziały PUR, kierownicy referatów osiedleńczych oraz korespondenci. Jej wyniki przekazano specjalistom do opracowania. Na posiedzeniu komisji osadnictwa nierolniczego w dniu 24 IV 1947 r. wygłoszono cztery referaty, które miały za zadanie „wskazać, w jaki sposób zniszczenia kolejowe utrudniały osadnictwo na ZO oraz co należałoby zrobić, by istniejące utrudnienia usunąć i doprowadzić do zasiedlenia i doludnienia, zwłaszcza terenów upośledzonych pod względem komunikacyjnym”. W uchwalonym wniosku Rada Naukowa apelowała do Ministerstwa Komunikacji, by w swych planach inwestycyjnych — bez względu na rentowność — uwzględniła przede wszystkim potrzeby osadnictwa, zwłaszcza na terenach niedoludnionych.

5. Problemy morza i rzeki Odry

Zasadniczy referat na temat problematyki morskiej wygłosił E. Kwiatkowski, który stwierdził m. in.: „Toteż im czynniejszą będzie polityka morską państwa, im umiejętniej pociągnie wszystkie fachowe i ideowe siły ludzkie do tego programu [..], tym szerszą falą rozleją się pozytywne skutki na całym terenie”. W. Wolski wypowiedział się następująco w trakcie dyskusji: „Referat ministra Kwiatkowskiego, dając wizję dnia jutrzejszego, stwarza warunki wpływania na stosunek emocjonalny Polaków do całokształtu zagadnień Polski w nowym układzie granic. Widzę w tym nowy etap prac Rady, przejście od mozolnej pracy nad zagadnieniami szczegółowymi do stworzenia pewnej syntezy”.

Zagadnienie portów morskich przedstawiły dwa referaty wygłoszone na IV sesji Rady Naukowej. Ich autorzy do głównych zadań portów zaliczyli ukształtowanie doskonałego aparatu usług i pośrednictwa, wskazując zarazem na konieczność równomiernego rozwoju portu i miasta portowego.

Cztery referaty wielostronnie scharakteryzowały znaczenie Odry, a przede wszystkim jej roli jako naturalnej drogi wodnej łączącej okręg przemysłowo-górnictwo-śląski z Bałtykiem. W tym kontekście też omawiano perspektywy stworzenia nowych połączeń kanałowych na południe od Dunaju i na wschód do górnej Wisły.

6. Zagadnienie lokalizacji i rozwoju przemysłu

Pięć referatów V sesji dotyczyło rozwoju przemysłu na Ziemiach Odzyskanych. Jednakże miały one charakter raczej informacyjny, nie dawały obrazu syntetycznego, jaki mógłby stać się podstawą do snucia wniosków. W związku z tym R. Buławski stwierdził, że dla referatów trzeba opracować schemat zagadnień ekonomicznych i socjalnych, które powinni omawiać.

W rezultacie, dnia 12 XII 1947 r. odbyło się specjalne posiedzenie komisji osadnictwa nierolniczego, na którym omówiono zagadnienia przemysłu średniego i nauczania zawodów przemysłowych. W powziętej uchwale RN postulowała utrzymanie względnie restytucję przemysłu średniego (państwowego,

spółdzielczego, prywatnego), jako niezbędne posunięcia ze względów ekonomicznych i polityki osiedleńczej. Zwrócono się zarazem do Głównego Urzędu Statystycznego z postulatem sporządzenia aktualnej ewidencji zakładów przemysłu średniego w podziale branżowym i terenowym z podaniem liczby pracowników i procentu zniszczeń.

Na VI sesji podstawą dyskusji stały się trzy referaty, dotyczące koncentracji Górnośląskiego Zagłębia Węglowego z punktu widzenia struktury osadniczej, planowania przestrzennego i gospodarstwa społecznego oraz referat omawiający przemysł chemiczny.

VI. PROBLEMATYKA SOCJOLOGICZNA I KULTURALNA W PRACACH RADY NAUKOWEJ

Do problemów najżywiej dyskutowanych na posiedzeniach Rady Naukowej należała bardzo skomplikowana i aktualna sprawa tzw. weryfikacji części polskiej ludności rodzimej. Na ten temat wygłoszono kilka referatów, najwięcej uwagi poświęcając mieszkańcom Opolszczyzny i Mazur. W pewnym stopniu ten zespół problemowy łączył się z kwestią zespalania się ludności Ziemi Odzyskanych.

Temat ten podjęli najpierw R. Lutman i S. Golachowski na III sesji. W czasie obrad IV sesji odbyło się inauguracyjne posiedzenie komisji socjologicznej, która następnie wykazywała dużą aktywność. Na specjalnym zebraniu w dniach 25 - 26 IV 1947 r. omówiono wyniki ankiety Biura Studiów, dotyczącej współżycia różnych grup ludności Ziemi Odzyskanych. Komisja podjęła szereg wniosków wskazujących na środki, które należałoby zastosować w celu przyspieszenia procesu scalenia ludności: pożądany byłby napływ osadników z województw zachodnich II Rzeczypospolitej, jak najszybsze powołanie gminnych rad narodowych oraz popieranie dobrowolnych stowarzyszeń gospodarczych, zawodowych, kulturalnych, sportowych, towarzyskich itp. skupiających różne grupy społeczne, popieranie istniejących i tworzenie nowych instytucji kulturalnych, umiejętnie i stopniowo wprowadzanie autochtonów w kulturę ogólnonarodową oraz wzbudzanie zainteresowania osadników dla kultury, zwyczajów i tradycji ludności rodzimej.

Wiele czasu poświęcono też roli szkoły w procesie integracji ludnościowej. Problem ten omawiano na V sesji oraz na posiedzeniu komisji socjologicznej w dniach 12 - 13 XII 1947 r.

Kładąc duży nacisk na znaczenie kultury, Rada Naukowa powzięła uchwałę dotyczącą zakazu wywozu zbiorów bibliotecznych, muzealnych, archiwalnych z Ziemi Odzyskanych. Szczególnie ożywioną dyskusję wzbudziły referaty omawiające zadania i organizację badań historycznych na Ziemiach Odzyskanych. Postulowano w nich podjęcie odrębnych badań nad dziejami obszarów odzyskanych, wskazując na istotną rolę, jaką w procesie zespolenia może odegrać znajomość losów polskiej ludności rodzimej, walk z naporem germańskim oraz powiązań politycznych i kulturalnych z Polską. Wobec

ogromu zadań palącą potrzebą stało się uruchomienie sieci archiwów, bibliotek i muzeów jako podstawy organizacji pracy naukowej, powołanie towarzystw naukowych, przyjaciół nauk oraz instytutów badawczych, itp.

Na posiedzeniu komisji socjologicznej w dniu 25 IV 1947 r. M. Friedberg omówił najpilniejsze zadania w zakresie badań historycznych, wydawnictw źródłowych, bibliografii, opracowań ogólnych, naukowo-monograficznych, popularnych. Zadania etnografii przedstawiono i przedyskutowano na V sesji oraz na posiedzeniu komisji socjologicznej w dniach 12 - 13 XII 1947 r.

Komisja ta uznała za konieczne najszybsze podjęcie systematycznych badań nad całokształtem kultury zarówno ludności miejscowej, jak i napływowej. Wymagało to nawiązania współpracy wszystkich ośrodków etnograficznych oraz podjęcia systematycznych publikacji naukowych, dydaktycznych i popularnonaukowych.

Zadania geografii w procesie zespalandia duchowego Ziemi Odzyskanych z Macierzą omówił E. Romer, który stwierdził:

„Najważniejsze więc zadanie, które spadnie na geografów — i innych przedstawicieli nauki — to organizacja masowo pojętej akcji popularyzacyjnej w dziedzinie czarów i tajemnic każdego zakątka, bo tylko w takiej atmosferze pada na glebę ziarno zgody, budzi się tęsknota porozumienia”.

Komisja Socjologiczna powzięła w dniu 13 XII 1947 r. uchwałę, wzywającą wszystkie uniwersyteckie ośrodki geograficzne, towarzystwa i instytucje naukowe do udziału w pracach nad problematyką Ziemi Odzyskanych.

VII. OGÓLNA OCENA DZIAŁALNOŚCI RADY NAUKOWEJ

Postawę polskich uczonych wobec udziału w pracach związanych z objęciem Ziemi Zachodnich najdobitniej odzwierciedla deklaracja Rady Naukowej, uchwalona na I sesji:

„Pierwsza sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych uznaje integralne włączenie ziem nad Odrą i Nysą do Rzeczypospolitej za zadanie najwyższej uwagi dziejowej, decydujące o bycie i niebycie państwa i narodu polskiego i o roli Polski jako trwałego przedmurza Słowiańszczyzny przed naporem germańskim.

Rada Naukowa stwierdza, że dzieło to spełni się przez całkowite zasiedlenie Ziemi Odzyskanych, co może nastąpić tylko przy pełnym wysiłku całego społeczeństwa. Rada Naukowa zwraca się do wszystkich warstw narodu o pełne uczestnictwo w realizacji tego dzieła”.

Rada Naukowa potrafiła skupić 108 najwybitniejszych znawców problematyki Ziemi Odzyskanych: 19 ekonomistów, 25 ekonomistów rolnych, gleboznawców, 14 geografów, sześciu przyrodników-zoologów, ichtiologów, botaników, trzech historyków, pięciu historyków gospodarczych, 12 statystyków i demografów, pięciu socjologów, pięciu prawników, trzech urbanistów, dwóch spółdzielców i dziewięciu innych specjalistów. Wśród członków 36 osób re-

prezentowało Warszawę, 29 — Kraków, 13 — Poznań, 10 Wrocław, 7 — Katowice, 3 — Lublin, 2 — Łódź, 2 — Szczecin, 2 — Gdańsk, 1 — Bydgoszcz i 3 inne tereny Ziem Odzyskanych. W skład Rady wchodził przedstawiciel wszystkich uniwersytetów i kilku wyższych uczelni, a zwłaszcza Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Rada Naukowa stanowiła płaszczyznę współpracy uczonych z 27 ministerstwami i innymi urzędami centralnymi. W posiedzeniach brali żywy udział przedstawiciele ministerstw: Ziem Odzyskanych, Rolnictwa i Reform Rolnych, Przemysłu, Odbudowy, Komunikacji i Oświaty, wygłosili też referaty przedstawiciele ministerstw: Zdrowia oraz Poczty i Telegrafów. Uczestniczyli też w posiedzeniach przedstawiciele Centralnego Urzędu Planowania, Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego, Państwowego Urzędu Repatriacyjnego i Głównego Urzędu Statystycznego. W największym stopniu materiały Rady Naukowej wykorzystywało Ministerstwo Ziem Odzyskanych.

Na sesjach Rady i posiedzeniach komisji wygłoszono ogółem 219 referatów o różnorodnej tematyce. Nie było aktualnego zagadnienia, które nie zostałoby podjęte. Wykorzystanie referatów i wniosków należało do władz centralnych.

Działalność Rady Naukowej skupiała się przede wszystkim wokół zagadnień przesiedleńczo-osiedleńczych związanych z osadnictwem rolnym, a następnie z osadnictwem grupowym na majątkach. Przedmiotem obrad stały się z kolei zagadnienia niepodzielności gospodarstw, terenów budowlanych, szkolnictwa i poradnictwa rolniczego itp.

W dziedzinie osadnictwa nierolniczego Rada rozpatrywała zagadnienie chłonności osiedleńczej, potrzeb w zakresie przemysłu, sił roboczych, szkolenia zawodowego, sprawy związane z uwłaszczeniem itd.

Począwszy od IV sesji coraz więcej uwagi poświęcano procesowi scalania się ludności Ziem Odzyskanych oraz problemom nauki i kultury. W tym celu wyłoniono komisję socjologiczną.

Zamykając obrady VI sesji wiceminister W. Wolski stwierdził, że w związku z postępującą szybko integracją Ziem Odzyskanych z resztą kraju podejmowane przez Radę Naukową problemy nabierają coraz częściej charakteru zagadnień ogólnopolskich: „Ten rozwój spraw, najzupełniej zresztą pomysłnie oczekiwany, rodzi obecnie konieczność zmiany w organizacyjnym usytuowaniu Rady Naukowej, gdyż w tych warunkach jej istnienie przy Ministerstwie Ziem Odzyskanych winno być uznane za organizacyjnie niewłaściwe i niecelowe”.

Ostatecznie Rada Naukowa została zlikwidowana dnia 15 VI 1948 r.

Znaczenie Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych wykracza daleko poza wyniki jej obrad. Dzięki działalności Rady Naukowej problematyka Ziem Odzyskanych stała się przedmiotem wykładowym na wyższych uczelniach, szeroko weszła na łamy prasy i czasopism, została udostępniona całemu społeczeństwu polskiemu oraz zagranicy.

PATRYCY DZIURZYŃSKI

ANEKSY

ZESTAWIENIE REFERATÓW WYGŁOSZONYCH NA POSIEDZENIACH
RADY NAUKOWEJ DLA ZAGADNIEŃ ZIEM ODZYSKANYCH*

I sesja (30 VII — 1 VIII 1945 r.)

Zeszyt II (s. 1679)

Rajmund Buławski: Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziem Odzyskanych.

Zeszyt III: Zagadnienia ogólne osadnictwa Ziem Odzyskanych (s. 1680).

Władysław Skowron: Powojenne ruchy migracyjne w Polsce.

Stanisław Pietkiewicz i Michał Orlicz: Plan regionalny przesiedlania osadników rolnych na Ziemiach Odzyskanych.

Antoni Wrzosek: W sprawie zmian podziału administracyjnego Ziem Odzyskanych.

Rajmund Buławski: Problem „Niemców pochodzenia polskiego”.

Kazimierz Dobrowolski: Uwagi o osadnictwie Ziem Zachodnich.

Zeszyt IV: Zagadnienia osadnictwa rolniczego Ziem Odzyskanych (s. 1681).

Paweł Kozłowski: Wytyczne aktu ustawodawczego normującego formy i warunki obejmowania poniemieckich gospodarstw rolnych przez osadników na Ziemiach Zachodnich.

Włodzimierz Borowski: Pomoc rzeczowa dla osadników-rolników.

Bolesław Kłapkowski: Pomoc kredytowa dla osadników.

Józef Zajda: Pomoc kredytowa dla osadników. Koreferat.

Józef Kubica: Organizacja poradnictwa fachowego dla osadników-rolników.

Rajmund Buławski: Gminne drużyny osadnicze jako awangarda osadnictwa rolniczego.

Eugeniusz Garbacik: Spółdzielnie osadnicze.

Zeszyt V: Zagadnienia osadnictwa nierolniczego Ziem Odzyskanych (s. 1682).

Paweł Rybicki: Możliwości zaludnienia Ziem Odzyskanych osadnikami polskimi w grupie zawodów pozarolniczych.

Stanisław Róg: Rzemiosło wiejskie jako niezbędny składnik osadnictwa rolniczego.

Wojciech Stopczyk: Związek funkcjonalny rzemiosła z przemysłem jako zagadnienie w osadnictwie typu miejskiego.

II sesja (16 - 18 XII 1945 r.)

Zeszyt I: Problemy ogólne akcji osadniczo-przesiedleńczej (s. 1684).

Henryk Kopeć: Zjawiska demograficzne towarzyszące zmianom granic Polski.

Zbigniew Miłobędzki: Zagadnienia osadnictwa a odszkodowania wojenne.

Józef Zajda: Finansowanie osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.

Józef Szaflarski: Zagadnienie odpływu ludności w ciągu ostatniego wieku z Ziem Odzyskanych a nasza akcja osadnicza na tym terenie.

* Wszystkie materiały dotyczące RN znajdują się w Archiwum Akt Nowych (w nawiasie podajemy sygnaturę).

Bolesław Olszewicz: Sprawa reemigracji ludności polskiej.

Rajmund Buławski: Pojemność ludnościowa rolnictwa niemieckiego po odłączeniu terytoriów wschodnich.

Zygmunt Zaręba: Organizacja służby statystycznej na Ziemiach Odzyskanych.

Zeszyt II: Problemy osadnictwa rolniczego (s. 1685).

Wincenty Styś: Zagadnienia ustroju rolnego na Ziemiach Odzyskanych.

Stefan Schmidt: Zagadnienie ustroju rolnego na Ziemiach Odzyskanych. Koreferat.

Jakub Hołowiecki: Gospodarcze uzasadnienie spółdzielczego zagospodarowania folwarków poniemieckich.

Eugeniusz Garbacik: Tezy do statutu spółdzielni osadniczej.

Stefan Schmidt: Plan gospodarczy produkcji rolnej na najbliższą przyszłość.

Tadeusz Kłapkowski: Problemy rynku rolniczego i aprowizacji na Ziemiach Odzyskanych.

Franciszek Goc: Zagadnienie ogrodnictwa zarobkowego na Ziemiach Odzyskanych.

Jan Ślaski: Programowe linie organizacji polskiego ogrodnictwa na Ziemiach Odzyskanych.

Seweryn Hartman: Możliwości osadnictwa rybackiego morskiego na Ziemiach Odzyskanych.

Zeszyt III: Problemy osadnictwa nierolniczego (s. 1686).

Emil Ehrlich: O racjonalną sieć handlową na Ziemiach Odzyskanych.

Tadeusz Kulicki: Robotnicze kolonie ogrodniczo-mieszkaniowe.

Juliusz Goryński: Warszawa jako przykład współzależności planowania odbudowy i akcji osadnictwa miejskiego.

Wacław Skrzywan: Rola samorządu gospodarczego i zawodowego na Ziemiach Odzyskanych.

Paweł Rybicki: Organizacja osadnictwa miejskiego na Ziemiach Odzyskanych.

Halina Sukiennicka: Uwagi w sprawie organizacji osadnictwa miejskiego.

Zeszyt IV: Zagadnienie reemigracji (posiedzenie komisji reemigracyjnej 15 VI 1946 r.) (s. 1687).

Włodzimierz Głowacki: Znaczenie reemigrantów-Polaków w akcji osadniczo-przesiedleńczej na Ziemiach Odzyskanych oraz obecny stan przygotowań na Ziemiach Odzyskanych.

Kazimierz Dobrowolski: Polska polityka reemigracyjna.

Bolesław Olszewicz: Sprawa organizacji badań nad zagadnieniami reemigracyjnymi.

Problemy osadnictwa nierolniczego (posiedzenie komisji osadnictwa nierolniczego dnia 5 III 1946 r.).

Jakub Hołowiecki: Wnioski dotyczące zagadnienia robotniczych osiedli ogrodniczo-warzywniczych.

Adolf Gozdawa-Reutt: Problemy organizacyjne osadnictwa miejskiego.

III sesja (16 - 19 VI 1946 r.)

Zeszyt I: Problemy ogólne akcji osadniczo-przesiedleńczej (s. 1691).

Czesław Bobrowski: Plany i zamierzenia Centralnego Urzędu Planowania w odniesieniu do Ziemi Odzyskanych.

- Jan Chmielewski: Ziemie Odzyskane w planie przestrzennym kraju.
- Kazimierz Dziewoński: Zagadnienie rozmieszczenia i wielkości osiedli (układu i struktury osadniczej) w Polsce.
- Mściśław Olechnowicz: Rok osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Adolf Gozdawa-Reutt: Chłonność osiedleńcza Ziem Odzyskanych w świetle danych statystycznych zebranych przez Ministerstwo Ziem Odzyskanych.
- Alfred Jahn: Obszary przeludnienia rolniczego w Polsce jako źródło osadnictwa dla kolonizacji Ziem Odzyskanych.
- Bolesław Kłapkowski: Finansowanie zagospodarowania obiektów wytwórczych przeznaczonych dla osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Andrzej Wierzbicki: Przemysł węglowy jako kluczowe zagadnienie odbudowy przemysłu na Ziemiach Odzyskanych.
- Zeszyt II: Problemy osadnictwa rolniczego (s. 1692).
- Edward Ciborowski: Warunki nabywania gospodarstw rolnych na Ziemiach Odzyskanych.
- Witold Staniewicz: Dziedziczenie gospodarstw rolnych na Ziemiach Odzyskanych.
- Wincenty Styś: Dziedziczenie gospodarstw rolnych na Ziemiach Odzyskanych.
- Wiktor Schramm: Uwagi o zagadnieniu struktury rolnej Ziem Odzyskanych.
- Karol Starmach: Możliwości rozwoju rybactwa słodkowodnego na Ziemiach Odzyskanych.
- Bolesław Dąbrowski: Rybołówstwo słodkowodne na Ziemiach Odzyskanych na wschód od Wisły.
- Franciszek Krzysik: Zagadnienie leśne Ziem Odzyskanych.
- Stanisław Sienkiewicz: Dotychczasowe poczynania w zakresie tworzenia spółdzielni parcelacyjno-osadniczych na Ziemiach Odzyskanych.
- Franciszek Piaścik: Planowanie osiedli rolnych.
- Stefan Tworowski: O przebudowie przestrzennej formy wsi na Ziemiach Odzyskanych.
- Franciszek Goc: Problem spółdzielczego osadnictwa włościańskiego na Ziemiach Odzyskanych ze szczególnym uwzględnieniem Przedgórze Sudeckiego.
- Zeszyt III: Problemy osadnictwa nierolniczego (s. 1694).
- Andrzej Wierzbicki: Problemy przemysłowe osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Witalis Talejko: Rola urzędów zatrudnienia w akcji osadniczej na Ziemiach Odzyskanych.
- Emil Ehrlich: Zagadnienia osadnictwa sił roboczych dla przemysłu na Ziemiach Odzyskanych.
- Stanisław Róg: Problem sił pracowniczych w przemyśle Ziem Odzyskanych.
- Edward Rose: Zagadnienie sił roboczych w przemyśle węglowym.
- Stanisław Niemierko: Aktualne zagadnienia planowania miast na Dolnym Śląsku.
- Adam Andrzejewski: Zagadnienia mieszkaniowe miast na Ziemiach Odzyskanych.
- Tadeusz Kulicki: Zagadnienie ogródków działkowych na Ziemiach Odzyskanych.
- Zeszyt IV: Problemy regionalne osadnictwa rolniczego (s. 1693).
- Porównanie stanu osadnictwa rolniczego na Ziemiach Odzyskanych z planem regionalnym przesiedlenia wysuniętym przez Radę Naukową dla Zagadnień Ziem Odzyskanych.

Konrad Krenzelski: Śląsk Opolski.
Henryk Barański: Ziemia Lubuska.
Alfred Ziętkowski: Pomorze Zachodnie.
Antoni Walaszek: Województwo Gdańskie.
Zygmunt Abramowicz: Okręg Mazurski.

Zeszyt V (nie wydany): Problemy demograficzne, socjologiczne i kulturalne (s. 1695).

Roman Lutman: Problem kulturalnego zespolenia Ziemi Odzyskanych z Polską.
Zygmunt Izdebski: Zasady weryfikacji ludności na Ziemiach Odzyskanych.
Stefan Golachowski: Zagadnienie zespolenia się ludności polskiej na Śląsku Opolskim.
Ludwik Kohutek: Problem mazurski.
Stanisław Srokowski: Prusy Wschodnie — ważny człon terytorialnej Polski.
Jan Czekanowski: Antropologiczne aspekty reformy rolnej, repatriacji i emigracji.

Zeszyt VI: Zamierzenia inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych w ramach narodowego planu gospodarczego (posiedzenie komisji: osadnictwa rolniczego, nierolniczego i finansowej w dniach 27 i 28 X 1946 r.) (s. 1696).

Kazimierz Secomski: Zamierzenia inwestycyjne na Ziemiach Odzyskanych w ramach trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej.
Jan Stefański: Zamierzenia inwestycyjne Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych na Ziemiach Odzyskanych w trzyletnim Planie Odbudowy Gospodarczej.
Mieczysław Łopuszyński: Inwestycje komunikacyjne na Ziemiach Odzyskanych w ramach trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej.
Eugeniusz Dunin-Marcinkiewicz: Odra w ramach trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej.
Zagadnienia inwestycyjne Ministerstwa Przemysłu na Ziemiach Odzyskanych w ramach trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej.
Juliusz Goryński: Zamierzenia inwestycyjne Ministerstwa Odbudowy w ramach trzyletniego Planu Odbudowy Gospodarczej.

Zeszyt VII: Problemy osadnictwa rolniczego (posiedzenie komisji osadnictwa rolnego w dniach 26 i 27 X 1946 r.) (s. 1693).

Jan Stanisław Łoś: Organizacja ogrodnictwa na Ziemiach Odzyskanych.
Stefan Ziobrowski: Zagadnienia spółdzielczego sadownictwa włościńskiego na Ziemiach Odzyskanych.
Michał Odlanicki-Poczobutt, Zygmunt Nowak: Zagadnienie planowania osiedli rolnych.
Przemysław Olszewski: Zagadnienie rybactwa słodkowodnego na Ziemiach Odzyskanych.

IV sesja (18 - 21 XII 1946 r.)

Zeszyt I: Morze i Odra (s. 1697).

Eugeniusz Kwiatkowski: Morze jako instrument polityki gospodarczej.
August Zierhoffer: Rola Odry w terytorialno-państwowym organizmie Polski.
Maria Kielczewska: O miastach nadodrzańskich.
Andrzej Grodek: Znaczenie komunikacyjne Odry.
Hubert Sukiennicki: Wyniki konferencji gliwickiej w sprawie Odry.

- Zeszyt II: Problemy demograficzne, socjologiczne i kulturalne (s. 1698).
- Tadeusz Kłapkowski: Tworzenie się więzi społecznej na Ziemiach Odzyskanych.
- Kazimierz Dobrowolski: Badania nad migracjami ludności małopolskiej na Śląsk po drugiej wojnie światowej.
- Henryk Barański: Obce doświadczenie w dziedzinie masowych przesiedleń ludności.
- Jan Rutkowski: Zagadnienia nauk historycznych w procesie zespolenia duchowego Ziemi Odzyskanych.
- Stefan Inglot: Uwagi na temat organizacji naukowych badań historycznych na Ziemiach Odzyskanych.
- Ks. Edmund Nowicki: Zagadnienia organizacyjne kościoła katolickiego na Ziemiach Odzyskanych.
- Józef Zaremba: Przewyżki i niedobory ludności polskiej na Dolnym Śląsku na tle regionów zniszczeń.
- Zeszyt III (nie wydany): Problemy osadnictwa rolniczego (s. 1699).
- Włodzimierz Lechowicz: Podstawy prawne osadnictwa rolniczego na Ziemiach Odzyskanych.
- Wincenty Styś: Dotychczasowe doświadczenia spółdzielni parcelacyjno-osadniczych na Dolnym Śląsku.
- Stanisław Sienkiewicz: Dotychczasowe wyniki akcji parcelacyjnej grupowej i spółdzielczej na Ziemiach Odzyskanych.
- Ludwik Kohutek: Szkolnictwo rolnicze na Ziemiach Odzyskanych.
- Jan Gumowski: Zagadnienia osadnicze rybołówstwa morskiego.
- Józef Szaflarski: Osadnictwo w delcie Wisły i jego możliwości.
- Jan Lutosławski: Zagadnienia badań fizjografii rolniczej na Ziemiach Odzyskanych.
- Tadeusz Gołębiewski: Wpływ przebudowy ustroju rolnego na Ziemiach Odzyskanych na produkcję roślinną.
- Czesław Strzeszewski: Wpływ zmian w zakresie struktury agrarnej Ziemi Odzyskanych na kształtowanie się produkcji zwierzęcej.
- Stefan Schmidt: Wpływ przebudowy struktury agrarnej na kierunki produkcji w zagospodarowaniu Ziemi Odzyskanych.
- Władysław Czaykowski: Problem mleczarstwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Edward Schechtel: Zagadnienia łowiectwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Zeszyt IV (nie wydany): Problemy osadnictwa nierolniczego (s. 1700).
- Leopold Gluck: Unormowanie zagadnienia własności nierolniczej na Ziemiach Odzyskanych.
- Tadeusz Gede: Odbudowa przemysłu na Ziemiach Odzyskanych.
- Ignacy Brach: Kierunki rozwoju przemysłu metalowego na Ziemiach Odzyskanych.
- Bekir Assanowicz: Układy komunikacyjne Ziemi Odzyskanych.
- Mieczysław Łopuszyński: Zagadnienia komunikacyjne Ziemi Odzyskanych z punktu widzenia polityki komunikacyjnej.
- Antoni Tatoń: Szkolnictwo zawodowe na Ziemiach Odzyskanych.
- Jan Legat: Obecny stan szkolenia przemysłowego w ramach Ministerstwa Przemysłu, potrzeby i plany na przyszłość.
- Zeszyt V (nie wydany): Zagadnienia ochrony przyrody na Ziemiach Odzyskanych (komisja osadnictwa rolniczego, 21 IV 1947 r.) (s. 1701).

- Władysław Szafer: Naczelne zagadnienie ochrony przyrody na Ziemiach Odzyskanych.
- Adam Wodziczko: Zadanie ochrony przyrody i kształtowanie krajobrazu na Pomorzu Zachodnim.
- Roman Kobendza: Zagadnienia ochrony przyrody na Mazurach.
- Kazimierz Sembrat: Pogranicze czesko-polskie w Sudetach ze stanowiska ochrony przyrody.
- Zeszyt VI (nie wydany): Potrzeby osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych w zakresie komunikacji. (Komisja osadnictwa nierolniczego, 24 IV 1947 r.) (s. 1702).
- Antoni Wrzosek: Śląsk Opolski i województwo wrocławskie.
- Stanisława Zajchowska: Ziemia Lubuska.
- Stanisław Malessa: Województwo szczecińskie.
- Józef Nieroda: Województwo gdańskie i olsztyńskie.
- Problemy osadnictwa rolniczego. (Komisja osadnictwa rolniczego, 22 IV 1947 r.) (s. 1703).
- Kazimierz Majewski, Józef Kubica: Potrzeby Ziemi Odzyskanych w zakresie rolniczego szkolenia zawodowego.
- J. Lutosławski: jw.
- Problemy osadnictwa nierolniczego. (Komisja osadnictwa nierolniczego, 23 IV 1947 r.) (s. 1703).
- Hubert Sukiennicki: Podział mienia nierolniczego na zasadzie dekretu z dnia 6 XII 1946 r. w świetle potrzeb osadniczych Ziemi Odzyskanych.
- J. Polikier: Niektóre problemy uwłaszczenia osadników-nierolników na Ziemiach Odzyskanych.
- Problemy socjologiczne i kulturalne. (Komisja socjologiczna, 25 IV 1947 r.) (s. 1705).
- B. Sokołowski: Współżycie grup ludności na Ziemiach Odzyskanych w świetle badań terenowych Biura Studiów.
- Paweł Rybicki: Praktyczne zalecenia w zakresie polityki ludnościowo-socjalnej na Ziemiach Odzyskanych dotyczące procesów zespalania się poszczególnych grup ludności.
- Marian Friedberg: Zagadnienie nauki historycznej na Ziemiach Odzyskanych i jej organizacja.
- V sesja (24 - 28 VI 1947 r.).
- Zeszyt I (nie wydany): Problemy ogólne akcji osadniczo-przesiedleńczej (s. 1708).
- Bogdan Domosławski: Zniszczenia wojenne budynków na Ziemiach Odzyskanych.
- Juliusz Żakowski: Odbudowa miast na Ziemiach Odzyskanych.
- Wiktor Witwicki: Zasadnicze czynniki i warunki rozbudowy gospodarstwa spółdzielczego na Ziemiach Odzyskanych.
- Mirosław Kreysa: Metody i wyniki akcji osadniczo-przesiedleńczej w Czechosłowacji.
- Mścisław Olechnowicz: Drugi rok osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.
- Zeszyt II (nie wydany): Problemy demograficzne, socjologiczne i kulturalne (s. 1709).
- Eugeniusz Romer: Zadania geografii w procesie zespalania duchowego Ziemi Odzyskanych z Macierzą.

- Kazimierz Moszyński: Zadania etnografii w związku z zasiedleniem Ziemi Odzyskanych.
- Stefania Mazurkówna: Rola szkoły na Ziemiach Odzyskanych w procesie zespalania tych ziem.
- Jan Czekanowski: Rozwój demograficzny Polski w czasie wojny i po wojnie w świetle własnej ankiety.
- Kazimierz Romaniuk: Program spisu ludności a potrzeby zaludnienia i zagospodarowania Ziemi Odzyskanych.
- Józef Gajek: Zagadnienie Atlasu Przesiedleńczego.
- Ludwik Kasprzyk: Problemy służby zdrowia na Ziemiach Odzyskanych.
- Zeszyt III (nie wydany): Problemy osadnictwa rolniczego (s. 1710).
- Witold Maringe: Majątki państwowe na Ziemiach Odzyskanych jako ośrodki kultury rolnej.
- Ludwik Ślaski: Zagadnienie pracownicze w majątkach PNZ na Ziemiach Odzyskanych.
- Czesław Kanafojski: Zagadnienie motoryzacji w rolnictwie Ziemi Odzyskanych obecnie i w przyszłości.
- Piotr Durkacz: Spółdzielczość rolnicza na Ziemiach Odzyskanych.
- Wiktor Węgliński: Dotychczasowe osiągnięcia i perspektywy rozwoju osadnictwa parcelacyjno-grupowego i spółdzielczego na Pomorzu Zachodnim.
- Franciszek Krzysik: Przemysł leśny na Ziemiach Odzyskanych.
- Lucjan Mróz: Zagadnienia zalesienia gleby terenów absolutnie leśnych na Ziemiach Odzyskanych.
- Stefan Schmidt: Wpływ zmiany granic Polski na zagadnienia żywnościowe.
- Karol Gerlicz: Znaczenie i możliwości rozwoju przemysłu przetwórczego owocowo-warzywniczego na Ziemiach Odzyskanych.
- Tadeusz Olbrycht: Znaczenie hodowli trzody chlewnej na Ziemiach Odzyskanych.
- Władysław Czaykowski: Formy organizacyjne hodowli bydła rogatego na Ziemiach Odzyskanych.
- Włodzimierz Borowski: Znaczenie wykorzystania krów jako siły pociągowej w rolnictwie Ziemi Odzyskanych.
- Zeszyt IV (nie wydany): Problemy osadnictwa nierolniczego (s. 1711).
- Andrzej Bolewski: Osadnictwo na Ziemiach Odzyskanych w świetle potrzeb kopalnictwa i przemysłu nierolniczego.
- Jan Kulczycki: Rola i perspektywy rozwoju przemysłu włókienniczego na Ziemiach Odzyskanych w ogólnej gospodarce Polski.
- Stanisław Róg: Struktura przemysłowa Ziemi Odzyskanych w świetle najnowszych danych statystyki przemysłowej.
- Bronisław Oyrzanowski: Znaczenie ekonomiczne średniego przemysłu na Ziemiach Odzyskanych.
- Kazimierz Dziewoński: Lokalizacja przemysłu w Polsce a Ziemia Odzyskana.
- Anzelm Gorywoda: Podstawy rozwojowe rzemiosła na Ziemiach Odzyskanych.
- Jan Petrykowski: Zapotrzebowanie rzemieślników na Ziemiach Odzyskanych w świetle badań terenowych Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych.
- Jan Pietkiewicz: Zagadnienia handlu na Ziemiach Odzyskanych.
- Kazimierz Toeplitz: Struktura zawodowa miast na Ziemiach Odzyskanych.

- Zeszyt V (nie wydany): Zagadnienia związane z organizacją i działalnością spółdzielni parcelacyjno-osadniczych (komisja osadnictwa rolniczego 10 XII 1947 r.) (s. 1712).
- Władysław Siedlecki: Zagadnienia organizacyjno-prawne spółdzielni parcelacyjno-osadniczych i zakres kompetencji ich władz.
- Tadeusz Kłapkowski: Zakres działania spółdzielni parcelacyjno-osadniczych i jej stosunek do spółdzielni innych typów.
- Włodzimierz Borowski: Organizacja pomocy fachowej członkom spółdzielni parcelacyjno-osadniczych w zakresie właściwego prowadzenia przez nich gospodarstw rolnych i hodowlanych.
- Bogdan Kopeć: Organizacja wewnętrzna i organizacja pracy spółdzielni parcelacyjno-osadniczych.
- Kazimierz Dąbrowski: Organizacja rachunkowości w spółdzielniach parcelacyjno-osadniczych.
- Józef Guranowski: Organizacje pomocy kredytowej dla spółdzielni parcelacyjno-osadniczych i ich członków.
- Edward Mildner: Wyniki wizytacji spółdzielni parcelacyjno-osadniczych.
- Problemy osadnictwa rolniczego (komisja osadnictwa rolniczego, 10 XII 1947 r.) (s. 1713).
- Jan Stanisław Łoś: Przeszkolenie praktyczne rolników gospodarujących na Ziemiach Odzyskanych.
- Stanisław Kowalski: Organizacja oświaty rolniczej na Ziemiach Odzyskanych.
- Ludwik Rościszewski: Zagadnienia szkolenia zawodowego rolniczego na Ziemiach Odzyskanych.
- Edward Chodzicki: Zagadnienia leśnictwa Ziemi Odzyskanych.
- Problemy osadnictwa nierolniczego (komisja osadnictwa nierolniczego, 12 XII 1947 r.) (s. 1713).
- Józef Rzóśka: Potrzeby rzemiosła na Ziemiach Odzyskanych.
- Wojciech Stopczyk: Potrzeby rzemiosła na Ziemiach Odzyskanych.
- Antoni Kupiec: Rzemieślnicza spółdzielnia pracy na Ziemiach Odzyskanych.
- Jerzy Kruczała: Zagadnienia przemysłu średniego na Ziemiach Odzyskanych.
- Michał Berger: Nauczanie zawodów przemysłowych z punktu widzenia potrzeb Ziemi Odzyskanych.
- Juliusz Kolipiński: Problemy realizacyjne uwłaszczenia nierolniczego na Ziemiach Odzyskanych.
- Problemy socjologiczne i kulturalne (Komisja socjologiczna, 12-13 XII 1947 r.) (s. 1713).
- Ewa Maleczyńska: Rola szkoły w procesie zespalandia Ziemi Odzyskanych z Macierzą.
- Władysław Gębik: Zadania repolonizacyjne szkolnictwa i oświaty na Ziemiach Odzyskanych w stosunku do ludności miejscowej.
- Mieczysław Gładysz: Zadania etnografii w związku z zasiedleniem Śląska Opolskiego.
- Roman Reinfuss: Zadania etnografii w związku z zasiedleniem Śląska Dolnego.
- Bożena Stelmachowska: Zadania etnografii w związku z zasiedleniem Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej.
- Adam Chętnik: Zadania etnografii w związku z zasiedleniem Mazowsza Pruskiego (Mazur i Gdańska).

- Bolesław Olszewicz: Potrzeby geografii Ziemi Odzyskanych.
 Stanisław Pietkiewicz: Najbliższe zadania naukowej kartografii Ziemi Odzyskanych.
 VI sesja (12 - 15 IV 1948 r.).
 Problemy demograficzne i kulturalne (s. 1716 - 18).
 Kazimierz Nitsch: Zagadnienia gwar na Ziemiach Odzyskanych.
 Jan Czekanowski: Wyniki badań nad ruchem naturalnym w Polsce.
 Józef Kostrzewski: Rola i znaczenie prehistorii w zespalaniu Ziemi Odzyskanych.
 Problemy osadnictwa rolniczego.
 Wincenty Styś: Ocena typów spółdzielni parcelacyjno-osadniczych.
 Jan Górecki: Osadnictwo wojskowe na Ziemiach Odzyskanych.
 Jan Tomaszewski: Charakterystyka pokrywy glebowej Ziemi Odzyskanych w związku z produktywnością gleb.
 Jakub Hołowiecki: Wyniki przedwojennej klasyfikacji użytków rolnych na Ziemiach Odzyskanych jako podstawy rejonizacji produkcji rolniczej tych ziem.
 Franciszek Dziedzic: Podstawy rejonizacji rolniczej ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Odzyskanych.
 Maksymilian Szczepski: Zagadnienia hodowli koni na Ziemiach Odzyskanych.
 Tadeusz Olbrycht: jw., koreferat.
 Stanisław Jełowicki: Zagadnienie hodowli owiec na Ziemiach Odzyskanych.
 Stanisław Gaśiorowski: Przemysł gorzelniczy i krochmalniczy na Ziemiach Odzyskanych.
 Stefan Żakowski: jw., koreferat.
 Jan Wójcicki: Przemysł cukrowniczy na Ziemiach Odzyskanych.
 T. Gołębiewski: Stosunki społeczne w PNZ.
 Problemy osadnictwa nierolniczego.
 Antoni Sabatowski: Uzdrawiska na Ziemiach Odzyskanych.
 Wacław Kaczorowski: Zagadnienia dekoncentracji Górnośląskiego Zagłębia Węglowego — z punktu widzenia struktury osadniczej.
 Romuald Pieńkowski: Zagadnienia dekoncentracji Górnośląskiego Zagłębia Węglowego — z punktu widzenia planowania przestrzennego.
 Maksymilian Ziomek: Zagadnienia dekoncentracji Górnośląskiego Zagłębia Węglowego — z punktu widzenia gospodarstwa społecznego.
 Błażej Roga: Przemysł chemiczny na Ziemiach Odzyskanych.
 Mieczysław Lipski: Normalizacja stosunków w zakresie komunikacji pocztowej i telekomunikacyjnej na Ziemiach Odzyskanych.
 Alfred Wielopolski: Możliwości rozwoju i podział funkcji portów morskich.
 Wacław Tomaszewski: Zagadnienia ludnościowe miast portowych w Polsce.
 Józef Nieroda: Zagadnienia małych miast na Ziemiach Odzyskanych.

SPIS CZŁONKÓW RADY NAUKOWEJ DLA ZAGADNIEŃ
 ZIEMI ODZYSKANYCH *

1. Antoniewski Stanisław, doc. dr, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa.
2. Barański Henryk, redaktor, Państwowy Urząd Repatriacyjny — Poznań.
3. Bobrowski Czesław, prezes Centralnego Urzędu Planowania — Warszawa.

* Przy nazwisku podano ówczesny stopień naukowy i stanowisko.

4. Bolewski Andrzej, prof. dr, Akademia Górnicza — Kraków.
5. Borowik Józef, dr, dyrektor Instytutu Bałtyckiego — Sopot.
6. Borowski Włodzimierz, inż., Izba Rolnicza — Kraków.
7. Bujak Franciszek, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
8. Buławski Rajmund, doc. dr, Uniwersytet Poznański, dyrektor Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych — Kraków.
9. Chałasiński Józef, prof. dr, Uniwersytet Łódzki.
10. Chmielewski Jan, inż., dyrektor Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego — Warszawa.
11. Chodzicki Edward, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
12. Ciborowski Edward, ekonomista — Warszawa.
13. Czaykowski Władysław, inż. — Wrocław.
14. Czekalski Józef, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
15. Czekanowski Jan, prof. dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Poznański.
16. Dobrowolski Kazimierz, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
17. Dziedzic Franciszek, dr, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa.
18. Ehrlich Emil, mgr, dyrektor Instytutu Administracji Przemysłowej — Gliwice.
19. Fleszarowa Regina, dr, Ministerstwo Spraw Zagranicznych — Warszawa.
20. Friedberg Marian, dr, Kraków.
21. Garbacik Eugeniusz, dr, Uniwersytet Jagielloński.
22. Gluck Leopold, wiceminister Ziem Odzyskanych — Warszawa.
23. Głowacki Włodzimierz, mgr — Warszawa.
24. Goc Franciszek, prof. dr, Uniwersytet Wrocławski.
25. Goetel Walery, dr, rektor Akademii Górniczej — Kraków.
26. Golachowski Stefan, mgr, Instytut Śląski — Katowice.
27. Gołębski Waclaw, doc. dr, — Warszawa.
28. Goryński Juliusz, dr, dyrektor departamentu Ministerstwa Odbudowy — Warszawa.
29. Grabski Jan Władysław, dr, literat — Warszawa.
30. Grodek Andrzej, prof. dr, Szkoła Główna Handlowa — Warszawa.
31. Hołowiecki Jakub, pracownik naukowy Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych — Kraków.
32. Inglot Stefan, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
33. Izdebski Zygmunt, dr, Instytut Śląski — Katowice.
34. Kielczewska Maria, prof. dr, Uniwersytet Mikołaja Kopernika — Toruń, Instytut Zachodni — Poznań.
35. Klafkowski Alfons, dr, Uniwersytet Poznański.
36. Kłapkowski Bolesław, prof. dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski.
37. Kłapkowski Tadeusz, prof. dr, Akademia Handlowa — Kraków.
38. Kołodziejski Henryk, dr — Warszawa.
39. Konopiński Tadeusz, dr — Warszawa.
40. Kopeć Henryk, dr, Główny Urząd Statystyczny — Warszawa.
41. Kozłowski Paweł, dr, adwokat — Jelenia Góra.
42. Krzysik Franciszek, prof. dr, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa.
43. Krzyżanowski Adam, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
44. Krzyżanowski Witold, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.

45. Kubica Józef, inż., Izba Rolnicza — Kraków.
46. Kulczyński Stanisław, prof. dr, Uniwersytet Wrocławski.
47. Kwiatkowski Eugeniusz, inż., pełnomocnik rządu do spraw wybrzeża — Gdańsk.
48. Lehr-Splawiński Tadeusz, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
49. Leszczycki Stanisław, prof. dr — Warszawa.
50. Lipczyński Władysław, pracownik naukowy Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych — Kraków.
51. Lipiński Edward, prof. dr, — Warszawa.
52. Lutman Roman, dr, dyrektor Instytutu Śląskiego — Katowice.
53. Łoś Jan Stanisław, dr, — Katolicki Uniwersytet Lubelski.
54. Majewski Kazimierz, dr, dyrektor Izby Rolniczej — Kraków.
55. Miłobędzki Zbigniew, mgr, naczelnik Wydziału Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy.
56. Morawski Wiktor, naczelnik wydziału Głównego Urzędu Statystycznego — Warszawa.
57. Nadobnik Marcin, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
58. Nowicki Edmund, ksiądz dr, administrator apostolski — Gorzów.
59. Okołowicz Alfred, prezes Wojewódzkiego Urzędu ziemskiego — Szczecin.
60. Olbrycht Tadeusz, prof. dr, — Wrocław.
61. Orlicz Michał, dr, pracownik naukowy Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych — Kraków.
62. Olszewicz Bolesław, prof. dr, Uniwersytet Wrocławski.
63. Ossowski Stanisław, prof. dr — Warszawa.
64. Oyrzanowski Bronisław, dr, Uniwersytet Jagielloński.
65. Piaścik Franciszek, prof. dr, Politechnika Warszawska.
66. Pietkiewicz Stanisław, doc. dr, Uniwersytet Warszawski.
67. Polikier Józef, adwokat, — Katowice.
68. Prawocheński Roman, prof. dr — Puławy.
69. Romaniuk Kazimierz, dr, wiceprezes Głównego Urzędu Statystycznego — Warszawa.
70. Romer Eugeniusz, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
71. Rose Edward, dr, Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego — Katowice.
72. Rosset Edward, naczelnik Wydziału w Zarządzie Miejskim — Łódź.
73. Róg Stanisław, mgr, naczelnik wydziału w Głównym Urzędzie Statystycznym — Warszawa.
74. Rutkowski Jan, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
75. Rybicki Paweł, dr, dyrektor Biblioteki Śląskiej — Katowice.
76. Schechtel Edward, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
77. Schmidt Stefan, prof. dr — Uniwersytet Jagielloński.
78. Schramm Wiktor, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
79. Siedlecki Władysław, doc. dr, Uniwersytet Jagielloński.
80. Skowron Władysław, dyrektor w Centralnym Zarządzie Planowania — Warszawa.
81. Skrzywan Waclaw, dr, Izba Przemysłowo-Handlowa — Kraków.
82. Srocki Bolesław, doc. dr, Instytut Bałtycki — Bydgoszcz.
83. Srokowski Stanisław, prof. dr, Szkoła Nauk Politycznych — Warszawa.
84. Staff Franciszek, dr, rektor Głównej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa.

85. Starmach Karol, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
86. Stebelski Adam, dyrektor Archiwum Akt Dawnych — Warszawa.
87. Stopczyk Wojciech, naczelnik wydziału w Centralnym Zarządzie Przemysłu Hutniczego — Katowice.
88. Strzelecki Edward, wiceprzewodniczący Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy.
89. Strzeszewski Czesław, prof. dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski.
90. Styś Wincenty, prof. dr, Uniwersytet Wrocławski.
91. Sukiennicki Hubert, Instytut Śląski — Katowice.
92. Szafer Władysław, prof. dr, — Kraków.
93. Szaflarski Józef, prof. dr, Uniwersytet Jagielloński.
94. Szulc Stefan, prezes Głównego Urzędu Statystycznego — Warszawa.
95. Ślaski Jan, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
96. Taylor Edward, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
97. Wąsowicz Józef, prof. dr, Uniwersytet Wrocławski.
98. Wielopolski Alfred, dr, Instytut Bałtycki — Sopot.
99. Wierzbiński Andrzej, inż. — Warszawa.
100. Wilder Jan Antoni, dr, Ambasada RP w Londynie.
101. Wojciechowski Zygmunt, prof. dr, Uniwersytet Poznański, dyrektor Instytutu Zachodniego — Poznań
102. Wrzosek Antoni, dr, wicedyrektor Instytutu Śląskiego — Katowice.
103. Zajda Józef, dyrektor Banku Spółek Zarobkowych — Kraków.
104. Zaremba Józef, mgr — Warszawa.
105. Zieleniewski Jan, dr, Związek Rewizyjny Spółdzielni RP — Warszawa.
106. Zierhoffer August, prof. dr, Uniwersytet Poznański.
107. Ziobrowski Stefan, prof. dr — Kraków.
108. Żabko-Potopowicz Antoni, prof. dr, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa.